

PREVENCIJA OSTEOPOROZE - PROGRAM VJEŽBA ZA ŽENE NAKON MENOPAUZE

Osteoporozna je načešće generalizirano oboljenje koštanog sustava. Frakture kostiju i njihove posljedice kao što su bolovi, trajno oštećenje ili čak invalidnost klinička su manifestacija ove bolesti. Da bi se spriječila spomenuta posljedica, potrebno je kako iz socijalnih tako i iz ekonomskih razloga poduzeti preventivne mjere.

Pojačano mehaničko opterećenje kostiju, što poboljšava stabilnost držanja, potvrđuje spoznaju kako se treba kretati svaki dan i prekida se lanac nedovoljnog korištenja osteomuskularnog sustava za podupiranje i kretanje te se tako može usporiti proces razgradnje kostiju u žena i nakon menopauze. Samo treba imati dobru volju i redovito provoditi program vježba te na taj način poticati rad osteomuskularnog sustava.

Uvod

Osteoporozna je načešće oboljenje koštanog sustava i nije postala važnim zdravstvenim problemom samo zbog porasta prosječne životne dobi. Otprilike 40% žena i 13% muškaraca nakon 50. god. života pogođeno je ovom bolesti. Zbog smanjene gustoće kostiju i promjene koštane mikroarhitekture te povećane fragilnosti kostiju, dolazi do frakture već i pri malom djelovanju sile. Najčešće se susreću frakture podlaktice, kralježaka i vrata bedrene kosti, uz koje idu bolovi, funkcionalna oštećenja ili čak invalidnost. Npr. nakon frakture vrata bedrene kosti svega je polovica bolesnika nakon godinu dana potpuno mobilna, dok oko 20% bolesnika umire (11). Zbog toga je nužna prevencija osteoporozne u socijalnom i ekonomskom pogledu.

Patogeneza

Razlikuju se dva oblika osteoporozne: primarna i sekundarna. Uzrok sekundarne osteoporozne je osnovna bolest zbog koje i dolazi do nje: npr. M. Cushing, Diabetes mellitus, nefropatije itd., pa je potrebno trajno liječenje lijekovima, npr. kortizonom.

Za primarnu, postmenopauzalnu i senilnu osteoporozu, odgovorna je maksimalna masa kostiju te gubitak kosti koji iza toga slijedi. Maksimalna masa kostiju, do koje dolazi oko 30. god. života, uvjetovana je genetskim i hormonalnim čimbenicima, te prehranom i tjelesnom aktivnošću. Razgradnja kostiju počinje kod žena već nakon treće dekade života, i može se prestankom funkcije jajnika u menopauzi prolazno deseterostruko povećati. Ne samo terapija medikamentima već i tjelesni trening mogu prema najnovijim znanstvenim spoznajama, ublažiti gubitak kostiju nakon menopauze.

Osnove za postavljanje programa vježba

Ono što odgovarajući program vježba treba pružiti jest pojačano mehaničko opterećenje kostiju, tj. potpornog sustava, što bi trebalo poboljšati izgradnju kostiju. S druge pak strane, gimnastički bi program trebao spriječiti bolove i invalidnost te smanjiti opasnost od padova i lomova kod ljudi u procesu starenja.

Mehaničko opterećenje kostiju

Godine 1892. po prvi put je ortoped J. Welff opisao vezu između mehaničkog opterećenja i forme i funkcije kosti. Od tada mnoge eksperimentalne studije ukazuju na to da je mehaničko opterećenje od iznimne važnosti za arhitekturu, geometriju, masu i čvrstoću kostiju. Fiziološki ciklus razgradnje kostiju prilagođava se njihovu opterećenju. Malo opterećenje ili potpuni nedostatak opterećenja stimuliraju razgradnju kosti. Kratkotrajna, ali u pravilnim razmacima provedena izvanredna opterećenja, mogu, kako to pokazuju istraživanja, aktivirati stanice (osteocite i "lining cells") na izgradnju kostiju.

Smanjenje rizika od fraktura

Koštane promjene kao što su izmijenjena mikroarhitektura, smanjena masa i gustoća kosti, neki su od uzroka fraktura. Zbog osteoporoze do fraktura može doći posebno u predjelu kralježnice i bez vidljivog djelovanja sile. Ipak su kod starijih ljudi upravo padovi najčešći uzroci fraktura. Do padova dolazi zbog loše tjelesne ravnoteže i smanjene mišićne snage donjih ekstremiteta. Zbog toga su važni ciljevi gimnastičkog programa povećanje spretnosti kod svakodnevnih aktivnosti jačanje mišićne snage i stabilnost držanja.

Sprječavanje bolova, funkcionalnih oštećenja i invalidnosti

Kronični bolovi su uglavnom posljedica pogrešnog biomehaničkog opterećenja, uvjetovanog osteoporoznim opterećenjem kralježnice ili frakturama u blizini zglobova koje uzrokuju teško pokretne zglobove. Često bolesnik koji ima osteoporozu nije u stanju normalno funkcionirati, a posljedica toga je da sve više izbjegava svaku vrstu kretanja i time dalje stimulira redukciju kosti.

Ublažavanje bolova i motivacija za kretanjem osnovne su pretpostavke za odgovarajući program vježba.

Program vježba

Ciljevi treninga se sastoje od postizanja općeg funkcionalnog poboljšanja, održavanja i poboljšavanja fleksibilnosti, stabilnosti držanja, mišićne snage, te odgađanja zamora mišića i preopterećenja kostiju.

Postavljanje programa vježba:

1. Faza zagrijavanja. Žene treba motivirati na kretanje i kontrolu pokreta. Primjeri: brzo hodanje, trčanje na mjestu i sl.
2. Istezanje - za mišiće sklone skraćivanju, svaku vježbu ponoviti tri puta. Može se provoditi aktivno statično istezanje ili pasivno statično istezanje.
3. Stabilnost držanja, kontrola pokreta, koordinacija: po Brunkewu, Klein-Vogelbachu, po Brügerovu konceptu, uz otpor elastične trake, vježbe kretanja prema konceptu proprioceptivne neuromuskularne facilitacije. Sve vježbe moraju poboljšati funkcionalne obrasce pokreta, izvode se kretnje slične onima koje se koriste u svakodnevnom životu. Većinom dinamične vježbe, koje treba ponoviti najmanje tri

puta, ne vježbati manje od 20 min. Poštujući cilj programa, mogu se izvoditi razne varijacije vježba.

Djelotvornost programa vježbi

U dugoročnoj studiji u trajanju od 1 do 5 god. uočili smo da samo kod redovitog provođenja vježba dolazi do zastoja u opadanju gustoće kosti kod žena nakon menopauze. Prosječno trajanje vježba iznosilo je 20 min. tri puta tjedno i 30 min. dnevno. Kompliansa za program vježba koji treba redovito provoditi iznosila je 48%. Nakon 3 do 6 mj. trajanja vježba mogla se dokazati povećana snaga pri stiskanju šake, što naglašava vrijednost ovog programa glede opterećenja kosti (Preisinger E, Wernhardt R: Osteoporoseprävention - ein Übungsprogramm für Frauen nach der Menopause. Krankengymnastik, 1996; 3: od 344 - 356).

Dr. med. Ljiljana Pintar Marković